

ABSENCIA KRIMINOLOGICKÝCH VÝSKUMOV PRI KREOVANÍ TRESTNEJ POLITIKY ŠTÁTU S AKCENTOM NA TREST DOMÁCEHO VÄZENIA¹

ABSENCE OF CRIMINOLOGICAL RESEARCH IN THE CREATION OF STATE CRIMINAL POLICY WITH AN ACCENT ON THE PUNISHMENT OF HOME ARREST

Veronika Tóthová

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

<https://doi.org/10.33542/SIC2019-2-08>

ABSTRAKT

Autor sa v článku venuje trestnej politike štátu a jej smerovaniu, ktorá sa prejavuje najmä v zmenách platnej legislatívy. Smerovanie trestnej politiky sa prejavilo aj v legislatívnom návrhu zmeny zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, najmä v otázkach ukladania alternatívneho trestu domáceho väzenia. Autor poukazuje na skutočnosť, že táto zmena zákona nie je podporená žiadnym logickým argumentom, no najmä poukazuje na absenciu relevantných a hodnotných kriminologických výskumov, nakoľko v Slovenskej republike nebol od dnešného dňa zriadený Kriminologický ústav, ktorého podklady by v konečnom dôsledku mohli viesť samotného zákonodarcu k rozdielnym záverom.

ABSTRACT

In the article, the author deals with the criminal policy of the state and its direction, which is reflected mainly in the changes in the valid legislation. The direction of criminal policy was also reflected in the legislative proposal to amend Act no. 300/2005 Coll. Criminal Code, as amended, in particular on the imposition of an alternative punishment for home arrest. The author points out that this change in the law is not supported by any logical argument, but points out in particular the absence of relevant and valuable criminological research, since the Criminological Institute has not been established in the Slovak Republic from now on. different conclusions.

I. ÚVOD

Trestná politika štátu v najširšom slova zmysle zahŕňa činnosť všetkých článkov politického systému, ktorá sa zameriava na reguláciu všetkých sociálne patologických javov vrátane kriminality. Nárast kriminality v jej rôznych oblastiach vyvolal dynamické zmeny v trestnej politike štátu, čo prinieslo zamyslenie sa nad samotným účelom trestu, a jeho funkcií, ktoré v spoločnosti plní. Asi najväčšia pozornosť bola venovaná alternatívne

¹ Predložený článok vznikol s podporou a je výstupom riešenia výskumného projektu APVV-16-0362 „Privatizácia trestného práva – hmotnoprávne, procesnoprávne, kriminologické a organizačno-technické aspekty“.

modelu trestnej spravodlivosti – restoratívnej spravodlivosti, uplatňovaniu depenalizácie, a uplatňovaniu alternatívnych sankcií. Trestná politika štátu je súhrnom opatrení trestnoprávnej povahy, ktorými spoločnosť reaguje na kriminalitu. Cieľom trestnej politiky je nielen kriminalitu kontrolovať, ale najmä vytvoriť vhodné riešenia k jej eliminácii a represii. V súčasnosti neexistuje exaktná definícia trestnej politiky², čo potvrdzuje množstvo autorov vyjadrujúcich sa k tejto problematike. Ako uvádza Cejp M.: Východiskom pre trestnú politiku štátu je kriminálna politika³. Autor ďalej uvádza, že koncepcia kriminálnej politiky by mala vychádzať zo serióznych podkladov.⁴ Za tieto podklady môžeme v prvom rade chápať Ústavu Slovenskej republiky, platné zákony a iné normatívne právne akty. Ak je východiskom trestnej politiky kriminálna politika, logicky možno dospieť k záveru, že cieľom trestnej politiky bude sankčná politika. Tak ako aj kriminálna politika aj sankčná politika by mala vychádzať nielen z vyššie uvedených serióznych podkladov, ale nemala by absentovať dôležitosť jednak štatistických údajov, ale predovšetkým existencia kvalitných kriminologických výskumov, ktoré by mohli prispieť ku kreovaniu trestnej politiky v nadväznosti na kriminálnu politiku a z nej vyplývajúcu sankčnú politiku. Poznatky o stave, štruktúre, dynamike a vývoji kriminality, vyplývajúce z kriminologických výskumov, môžu byť vodítkom pre kreovanie trestnej politiky a jeho cieľu – sankčnej politiky. Vzhľadom k tomu, že v súčasnosti v Slovenskej republike absentuje existencia akéhokoľvek inštitútu pri procese tvorby kriminologických výskumov, cieľom tohto článku bude poukázať, na skutočnosť, že bez relevantných záverov vyplývajúcich z kriminologických výskumov, môže zákonodarca pri kreovaní sankčnej politiky dospieť ku kontroverzným záverom. Vzhľadom na skutočnosť, že spoločensky diskutovanú tému modelu restoratívnej alebo obnovujúcej spravodlivosti (z ang. restore – obnoviť, navrátiť do pôvodného stavu), ktorej aplikácia významne súvisí so širším uplatňovaním alternatívnych trestov, sa autor zameril práve na alternatívny trest domáceho väzenia, ktorý od svojej existencie v zákone prešiel mnohými zmenami, pričom autor podrobil kritike navrhovanú zmenu Trestného zákona týkajúcu sa tohto alternatívneho trestu, nakoľko vidí práve paralelu absencie kriminologických výskumov a nedokonalnej právnej úpravy tohto trestu a snahy o jej opätovné zmeny.

Z návrhu na zriadenie inštitútu kriminológie Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky⁵ vyplýva, že na zmeny v kvantite, v štruktúre a vo vplyve kriminality musí reagovať primárne kriminálna politika štátu. Systematicky by však mala vychádzať z permanentného výskumu kriminality a z výskumu efektívnosti represívnych a preventívnych stratégií jej kontroly, z čoho vyplýva, že miesto kriminologického výskumu je tu teda nezastupiteľné. Kriminologický inštitút bol založený v Československu v roku 1960, vtedy pod názvom Výskumný ústav kriminologický so sídlom v Prahe. V roku 1990 došlo k zmene názvu Výskumného ústavu kriminologického na Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu, čo malo predovšetkým akcentovať prevenciu ako efektívny nástroj kontroly kriminality a súčasne naznačiť previazanosť medzi kriminológiou ako teoretickou i empirickou disciplínou a prevenciou a trestnou politikou ako jej aplikovaným vyústením. 1. januára 1993 skončila

² Pozn. autora: definície pozri napr.: KARABEC, Z. Poznámky k trestní politice; *Kriminalistika*; 2012; č. 1, s. 3. Rovnako porov.: JELÍNEK, J.: Současná trestní politika – co je nejdůležitější ? In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*; PRAHA; LEGES; 2012; s. 12. 3, MADLIÁK, J.: *Kriminológia*; Košice; ATOM COMPUTERS – Košice; 1998; s. 75, MUSIL, J.: Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. *Trestní právo*; 1/1998; s. 3.

³ CEJP, M.: Úloha kriminologického výzkumu při koncipování kriminální politiky. In: *Kriminológia ako súčasť trestnej politiky* : pocta prof. PhDr. Kvetoňovi Holcrovi, DrSc. k 80. narodeninám. – Vydání první. – Praha : Leges, 2018. s. 22, ISBN 978-80-7502-279-0.

⁴ Tamtiež. s. 22.

⁵ Dostupné na: www.old.justice.sk/kop/pk/2008/pk08015_03.pdf.

pre Slovenskú republiku federálna pôsobnosť tohto inštitútu. Od tohto momentu existovala v Slovenskej republike na pôde Rady vlády SR pre prevenciu kriminality sústavná snaha o zriadenie vedeckého pracoviska so zameraním na kriminológiu, avšak možno konštatovať, že do dnešného dňa neúspešne. Za najväčšiu snahu možno považovať legislatívny návrh ministerstva spravodlivosti na zriadenie kriminologického inštitútu v roku 2008, ktorý plne korešpondoval so Stratégiou prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007-2010 schválenej uznesením vlády SR č. 681 z 15. augusta 2007. Inštitút kriminológie mal byť výskumným a teoretickým pracoviskom medziodborového zamerania.

Z uvedeného vyplýva, že zameranie inštitútu kriminológie by malo smerovať najmä na vedeckú činnosť a skúmaním prejavov a príčin kriminality a s ňou súvisiacich sociálnopatologických javov a prognózovaním vývoja kriminality, ďalej výskumnou, študijnou a analytickou činnosťou a v neposlednom rade otázkami trestnej a bezpečnostnej politiky a kontroly, kde by mali spadať otázky účinnosti trestov, alternatívnych opatrení a trestov a odklonov v trestnom konaní. Uvedené zameranie v súčasnosti aspoň z časti supluje spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu, ktoré je dobrovoľným, nezávislým a neziskovým záujmovým združením fyzických a právnických osôb, medzi ktorého ciele patrí štúdium stavu a vývoja trestného práva doma aj v zahraničí, vrátane medzinárodného práva trestného, podpora inštitúcii a legislatívy v tejto oblasti za účelom väčšej účinnosti ochrany spoločnosti pri súčasnom rešpektovaní zásad humanizmu a ľudských práv a skúmanie stavu a vývoja kriminality, jej prevencie a kontroly. Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu je však občianskym združením registrovaným zo strany Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, z čoho vyplýva, že nemá možnosť využitia financovania zo štátneho rozpočtu, respektíve využívať i potenciálne doplnkové zdroje finančných prostriedkov na riešenie výskumných úloh z grantových agentúr, resp. od príslušných orgánov OSN a EÚ a pod, čo by viedlo k uskutočňovaniu rozsiahlych vedeckých výskumov.

II. TRESTNÁ POLITIKA A TREST DOMÁCEHO VÄZENIA

V odbornej literatúre je akceptovaný názor, že, trest domáceho väzenia by mal byť alternatívou ku krátkodobému nepodmienečnému trestu odňatia slobody, ukladaný za menej závažnú trestnú činnosť. Z pohľadu mnohosti ukladania alternatívnych trestov je však trest domáceho väzenia najmenej ukladaným alternatívnym trestom, čo vyplýva zo štatistík ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky⁶. V roku 2015 bol trest domáceho väzenia uložený celkovo v počte 18 krát a v roku 2016 v celkovom počte 23 krát, v roku 2017 v počte len 18 krát, v roku 2018 je možné badať opätovný nárast jeho ukladania v počte 20 krát. Práve vyššie uvedené počty viedli laickú, ale najmä odbornú verejnosť k diskusii možnosti rozšírenia ukladania tohto alternatívneho trestu, a tým aj zefektívnenia využívania elektronického systému monitorovania osôb, spustený Ministerstvom spravodlivosti SR v roku 2013 ako projekt Elektronického systému monitoringu obvinených a odsúdených (ďalej aj „ESMO“), ktorý bol spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja prostredníctvom Operačného programu „Informatizácia spoločnosti“.

Z kriminologického hľadiska by bolo vhodné a účelné poznať diapazón osôb, a to tak z pohľadu veku ako aj pohlavia, sociálneho zázemia, ale tiež charakteru trestnej činnosti u ktorých by uložený trest domáceho väzenia splnil svoj účel. Účel trestu vo všeobecnosti je vymedzený v § 34 ods. 1 Tr. zák., podľa ktorého trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky

⁶ Štatistiky dostupné na www.justice.gov.sk.

na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne odradí iných od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou. V prípade trestu domáceho väzenia možno okrem všeobecného účelu trestu poukázať aj na skutočnosť, že kladie dôraz na nápravu páchatel'a, keďže s výkonom tohto trestu sú spojené rôzne resocializačné programy zamerané na osobnosť páchatel'a. V rámci výkonu trestu domáceho väzenia môže totiž súd fakultatívne uložiť primerané obmedzenia a povinnosti upravené v § 51 ods. 3 a ods. 4 Tr. zák., ktorých základným cieľom je, aby páchatel' viedol riadny život; sú teda ukladané za účelom dosiahnutia cieľov individuálnej prevencie.⁷ Posudzovanie osobnosti páchatel'a tak hrá prím práve pri ukladaní trestu domáceho väzenia. V súčasnosti ustanovenie § 53 ods. 1 Tr. zák. upravuje podmienky uloženia trestu domáceho väzenia, ktoré musia byť splnené kumulatívne. Prvou podmienkou je, že samostatný trest domáceho väzenia môže byť uložený len za prečiny.⁸ Súd pri ukladaní trestu domáceho väzenia musí vziať do úvahy hodnotiace kritériá vzťahujúce sa na povahu a závažnosť spáchaného prečinu a taktiež samotného páchatel'a. Zo zákonnej dikcie § 53 ods. 1 Tr. zák. vyplýva, že trest domáceho väzenia sa neukladá všetkým páchatel'om prečinu. Predmetné ustanovenie definuje požiadavky na posúdenie vhodnosti uloženia tohto trestu pre páchatel'a namiesto trestu odňatia slobody, a to s prihliadnutím na uvádzané okolnosti. Vo vzťahu k osobe páchatel'a by mal súd skúmať predovšetkým jeho osobnosť, možnosti resocializácie, jeho prechádzajúcu kriminálnu minulosť, jeho rodinné či majetkové pomery (či má trvalé bydlisko, kde by trest vykonával), sociálne prostredie.⁹ Pri posudzovaní týchto kritérií by mali byť k dispozícii údaje o ďalšej recidíve páchatel'a, ktorému bol už v minulosti uložený trest domáceho väzenia. Túto skutočnosť by však mal súd posudzovať najmä s ohľadom na osobu páchatel'a a v prípade recidívy opätovne tento trest neuložiť, aj keď to Trestným zákonom nie je nijako limitované pri ukladaní trestu domáceho väzenia.

Ďalším vhodným kriminologickým ukazovateľom pri ukladaní trestu domáceho väzenia bola skutočnosť, u koľkých odsúdených, ktorým bol uložený trest domáceho väzenia, došlo v skutočnosti aj k realizácii a ukončeniu probácie, a teda u koľkých odsúdených súd nemusel pristúpiť k premene tohto druhu trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody, čo by v konečnom dôsledku mohlo vytvoriť skupinu trestných činov, charakterovo podobných, kde naozaj trest domáceho väzenia plní svoj účel.

V súčasnosti však Ministerstvo spravodlivosti nevedie štatistiky vyššie zmieneným smerom, a preto vytvoriť „identikit“ osoby páchatel'a, u ktorej je vhodné a účelné trest domáceho väzenia uložiť, či už z pohľadu veku, pohlavia a charakteru trestnej činnosti, sa javí priam nemožné a ponechané výlučne na rozhodnutí súdu. Na stránkach ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky je možné vyčítať nič nehovoriace štatistiky o počte pridelených a ukončených probácií v jednotlivých krajoch týkajúcich sa trestu domáceho väzenia napríklad za rok 2017.¹⁰

KRAJ	počet pridelených probácií	počet ukončených probácií
Bratislava	2	2

⁷ ROMŽA, S. a kol. 2018. *Alternatívne spôsoby výkonu trestov*. Košice : Šafárik Press UPJŠ v Košiciach, 2018, 170 s., ISBN 978 – 80- 8152 – 653 – 4.

⁸ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení (§53 ods. 1).

⁹ Tamtiež str.

¹⁰ Z uvedených štatistík, však nie je možné vyčítať, akým páchatel'om bol trest domáceho väzenia uložený, ani z pohľadu veku, pohlavia, charakteru trestnej činnosti, a ani nie je možné zodpovedať otázku, či výkon kontroly elektronickými prostriedkami, ktorý je obligatórnou súčasťou trestu domáceho väzenia bol efektívny.

Trnava	1	0
Trenčín	0	0
Nitra	0	1
Žilina	0	5
Banská Bystrica	11	6
Prešov	1	1
Košice	3	0

Tu je možné súhlasiť s Z. Karabcom, že restoratívnu spravodlivosť nemožno zatiaľ chápať ako ucelený systém reakcie spoločnosti na trestnú činnosť; predstavuje skôr určitý paralelný systém popri klasickom modeli trestnej spravodlivosti. Predstavuje alternatívu, ktorú možno efektívne využiť za určitých podmienok – na určitý typ kriminality, určitého páchatel'a a okolnosti spáchania trestného činu. Aplikácia obnovujúcej spravodlivosti predpokladá, že sa páchatel' k svojmu činu priznal, ide o menej závažný čin, ktorý je možné vyrovnaním urovnať, ide o páchatel'a, u ktorého je kriminalita skôr mimoriadnym vybočením ako opakovaným správaním a príležitosť pre odčinenie ujmy má prevýchovný účinok. Je teda vhodným postupom najmä v prípade menej závažnej majetkovej kriminality, mladistvých páchatel'ov, prvopáchatel'ov a tých, ktorí sa k trestnému činu priznali a akceptujú tak svoje zavinenie.¹¹ V nadväznosti na uvedené, trest domáceho väzenia nepochybne kopíruje myšlienku restoratívnej justície, vzhľadom na fakt, že odsúdený pri tomto druhu trestu ne stráca svoje sociálne väzby a taktiež nedochádza k pretrhnutiu citových väzieb odsúdeného a predpoklad náhrady škody pre poškodeného sa stáva dosiahnuteľným.

Súčasná právna úprava trestu domáceho väzenia zakotvená v §53 a nasl. Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. v jeho platnom znení, sa javí prinajmenšom ako primeraná, keď zákonodarca ustanovil v § 53 ods. 1 Tr. zák., podľa ktorého trest domáceho väzenia až na dva roky môže súd uložiť páchatel'ovi prečinu. Z § 34 ods. 6 Tr. zák., druhá veta, podľa ktorého za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody, čím zákonodarca obmedzil ukladanie trestu domáceho väzenia len na kategóriu trestného činu – prečinu s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov.¹² Pri tejto zákonnej formulácii sa prejavila základná funkcia trestného práva – ochranná funkcia, nakoľko len u prečinov sa stretávame s tzv. materiálным korektívom.¹³ ktorý vedie k posudzovaniu závažnosti konkrétneho prečinu. Skúmanie závažnosti má osobitný význam práve u prečinov, nakoľko dáva možnosť súdu posúdiť niekedy veľmi tenkú hranicu medzi priestupkom a prečinom.

Viaceri odborníci apelovali z dôvodu vyťaženia slovenských väzníc a to tak po stránke ekonomickej ako aj personálnej, na zmenu možnosti ukladania trestu domáceho väzenia aj pri kategóriách prečinov spáchaných z neobľahosti, s hornou hranicou prevyšujúcou päť rokov.¹⁴ Táto situácia by značne riešila aj možnosti rozšírenia využitia kontroly

¹¹ KARABEC, Z., 2003: Jaká je budoucnost trestní justice? Trestní právo, č. 3, s. 2-4 (prvá časť) a č. 4, s. 9-16 (druhá časť).

¹² Bližšie pozri § 53 ods. 1 Trestného zákona a § 34 ods. 6 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. v jeho platnom znení.

¹³ § 10 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon: “Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatel'a je jeho závažnosť nepatrná.”

¹⁴ KLATIK, J.: Posilnenie ochrany obetí domáceho násillia elektronickým monitoringom osôb. In: Kriminologické možnosti riešenia domáceho násillia. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, ISBN: ISBN 978-80-8168-708-2.

elektronickými prostriedkami – programu ESMO, ktorý je imanentnou súčasťou trestu domáceho väzenia, a v súčasnosti má sledovaciu kapacitu až 2000 osôb ročne.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, myšlienku rozšírenia právnej úpravy využitia technických prostriedkov pri kontrole výkonu niektorých rozhodnutí vydaných v trestnom konaní vrátane podpory využívania alternatívnych trestov – trestu domáceho väzenia posunulo do takej miery, že na 152. schôdzi vlády Slovenskej republiky predložilo návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.¹⁵, čím sa logicky zmenila aj hmotnoprávna úprava trestu domáceho väzenia.¹⁶ Zákonodarcu tak zasiahol do zásady upravenej v § 34 ods. 6 trestného zákona, tak že ju modifikoval slovným spojením, „*ak tento zákon neustanovuje inak*“, čím zrejme narážal práve na podmienky upravujúce ukladania trestu domáceho väzenia a to tým, že ustanovil, že trest domáceho väzenia je možné uložiť až na štyri roky a aj za trestné činy, a to viazaním na hornú sadzbu trestu odňatia slobody uvedenej v osobitnej časti, ktorá nesmie prevyšovať 10 rokov. Podľa navrhovaného znenia v pôvodnom § 53 ods. 1 Trestného zákona sa tak slovo prečin nahradí slovom trestný čin a vloží sa nový ods. 2 ktorý znie:

„Súd môže uložiť trest domáceho väzenia vo výmere podľa odseku 1 za trestný čin s hornou hranicou trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom neprevyšujúcou desať rokov, najmenej však na dolnej hranici trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovenej týmto zákonom.“

Za použitia gramatického výkladu normatívneho znenia § 10 a § 11 Trestného zákona, je tak možné vyvodiť záver, že trest domáceho väzenia bude možné uložiť tak za prečiny, vrátane prečinov s hornou hranicou prevyšujúcou päť rokov, ako aj určenú kategóriu zločinov. Uvedené bude mať za následok, že súd pri ukladaní trestu domáceho väzenia za trestný čin bude limitovaný dĺžkou trestu odňatia slobody, ktorý by mohol za daný skutok uložiť (najmä jeho spodnej hranice) s prihliadnutím na maximálnu dĺžku trestu domáceho väzenia vo výmere štyri roky. V zmysle predloženého návrhu bude teda možnosť ukladať trest domáceho väzenia za všetky trestné činy, vrátane prečinov spáchaných z nedbanlivosti, ktorých horná hranica prevyšuje päť rokov a zločinov, s hornou sadzbou trestu odňatia slobody neprevyšujúcou 10 rokov, ak pôjde o skutok, ktorý možno podľa Trestného zákona potrestať trestom odňatia slobody neprevyšujúcim 4 roky (t. j. aj s použitím ustanovení o možnosti zníženia dolnej hranice trestnej sadzby, napríklad mimoriadne zníženie trestu podľa § 39). Je zřejmé, že navrhovanou právnou úpravou sa veľmi progresívnym spôsobom upravili možnosti ukladania trestu domáceho väzenia, čím naznačil smerovanie trestnej politiky štátu, nakoľko do kategórie trestných činov *s hornou hranicou trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom neprevyšujúcou desať rokov, spadajú aj trestné činy z hľadiska závažnosti označované ako zločiny, vrátane prečinov spáchaných s nedbanlivosti, ktorých horná hranica prevyšuje päť rokov, u ktorých trest domáceho väzenia vzhľadom na obmedzenie ustanovené v § 34 ods. 6 Trestného zákona doposiaľ nebolo možné*. V dôvodovej správe je navrhovaná právna úprava odôvodnená najmä skutočnosťou, že v súčasnosti v rozhodovacej činnosti súdov neevidujeme žiadne významné rozhodnutie, ktoré by predstavovalo prelom v nazeraní na ukladanie alternatívnych trestov. Naopak v dôvodovej správe sa uvádza, že Ústavný súd Českej republiky svojim nálezom sp. zn. II. ÚS 2027/17¹⁷, vniesol nový pohľad na ukladanie trestov a predovšetkým na využitie alternatívnych trestov v zmysle aplikácie zásady „*ultima ratio*“. Uvedená argumentácia však nekorešponduje

¹⁵ Dôvodová správa prístupná na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23719/1>.

¹⁶ Účinnosť predkladanej právnej úpravy sa navrhuje od 1. augusta 2019.

¹⁷ Nález dostupný na: www.usoud.cz.

s možnosťou rozšírenia ukladania trestu domáceho väzenia za zločiny, nakoľko citovaný nález sa týka nedbanlivostného trestného činu usmrtenia.¹⁸ Uvedená argumentácia by svedčila v možnosti rozšírenia ukladania trestu domáceho väzenia za prečiny spáchané z nedbanlivosti, ktorých horná hranica by prevyšovala päť rokov, čo by demonštrovalo možnosti využiteľnosti trestu domáceho väzenia aj pri trestných činoch, ktoré sa vyznačujú svojou vyššou závažnosťou.

Otázkou ostáva, či pri schválení navrhovanej zmeny bude skutočne trest domáceho väzenia alternatívnym trestom k trestu odňatia slobody v naznačených medziach restoratívnej justície, tak ako to bolo aj historicky dané a teda ako alternatívny trest ku krátkodobému trestu odňatia slobody. Skôr sa prikláňame k argumentu, že trest domáceho väzenia, aj s prihliadnutím na maximálnu možnú výmeru jeho uloženia až na štyri roky, a možnosťou ukladať ho za vymedzenú kategóriu zločinu, bude skôr alternatívou k výkonu trestu odňatia slobody. V prospech tejto argumentácie svedčí aj samotný fakt uvedený v dôvodovej správe, kde sa uvádza, že ak súd nebude chcieť podmienene odložiť výkon trestu, vyvstane mu tak ďalšia možnosť v podobe uloženia trestu domáceho väzenia.¹⁹

Pri možnosti uloženia trestu domáceho väzenia za zločiny vyvstáva tiež otázka potreby posudzovania osoby páchatel'a a závažnosti spáchaného trestného činu, vzhľadom na fakt, že vyhodnotenie závažnosti zločinu ako nepatrnej alebo malej, tak ako je to pri prečinoch Trestný zákon nepripúšťa. Podmienka uloženia trestu domáceho väzenia uvedeného v § 53 ods. 1 písm. a) – posudzovanie povahy a závažnosti trestného činu, v nadväznosti na uvedené stráca akoby svoj význam. Je otázkou, či si takýto páchatel' zaslúži alternatívny trest, a či si v skutočnosti splní svoj účel. Naznačeným možnostiam ukladania trestu domáceho za zločiny by sa však v konečnom dôsledku mohla vyriešiť paradigma ukladania trestu domáceho väzenia za trestné činy, ktoré spadajú z kriminologického hľadiska do kategórie domáceho násillia.²⁰ Príkladom by mohol byť trestný čin týrania blízkej a zverenej osoby, ktorý spadá do kategórie trestného činu domáceho násillia, je zločinom s hornou hranicou nepresahujúcou desať rokov, a pri splnení podmienky v § 53 ods. 1 písm. c) trestného zákona, podľa ktorého páchatel' dá písomný sľub, že sa bude zdržiavať v obydlí na určenej adrese, ktorá nemusí byť zhodná s adresou, kde dochádzalo k domácemu násilliu, a teda obeť tohto trestného činu nebudú bezprostredne ohrozené, by tak súdu nič nebránilo tento trest uložiť.

¹⁸ Prípád otca, ktorý pod vplyvom alkoholu zapríčinil dopravnú nehodu, pri ktorej zomrela jeho manželka a jeden z dvoch synov. Okresný súd v tejto veci uložil trest zákazu vedenia motorového vozidla, zaviazal odsúdeného k náhrade škody, ktorá vznikla a uložil mu trest domáceho väzenia vo výmere 2 roky. V rozsudku toto svoje rozhodnutie odôvodnil predovšetkým tým, že páchatel' doposiaľ viedol usporiadaný život a prihliadol tiež na členov širšej komunity, v rámci ktorej rodina žila (učiteľka v materskej škôlke, kde chodil syn páchatel'a, farára v rámci farnosti, zamestnávateľa, susedov) a v neposlednom rade zdôraznil aj fixáciu maloletého syna na svojho otca. Krajský súd na základe odvolania prokurátora zrušil výrok o treste a páchatel'ovi uložil nepodmienečný trest odňatia slobody na 4 roky. Vo svojom odôvodnení sa opieral predovšetkým o vysokú škodlivosť konania páchatel'a, pri ktorom zomreli dvaja ľudia a zastával názor, že na danej skutočnosti nič nemení ani množstvo pozitívnych ohlasov z prostredia komunity, v ktorej páchatel' žije. Jeho prípad nakoniec posudzoval Ústavný súd Českej republiky, ktorý vyhovel sťažnosti sťažovateľa opierajúc sa o čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (právo na spravodlivý proces) a čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd. Zaviazal pritom Krajský súd, aby s ohľadom na zvolené účely adekvátne odôvodnil primeranosť uloženého trestu v súlade s princípy proporcionality a subsidiarity prísnejšej trestnej represie (*ultima ratio*).

¹⁹ V dôvodovej správe je uvedené: „Týmto návrhom sa vyplňa priestor medzi možnosťou uloženia nepodmienečného trestu odňatia slobody a podmienenečného odkladu výkonu takéhoto trestu. Súdu sa tak vytvára možnosť uložiť ďalší druh sankcie, ak je to v danom prípade účelné, vhodné a primerané v súlade s požiadavkami na individualizáciu trestu pre daného páchatel'a.“

²⁰ Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v § 2 ods. 1 písm. e) uvádza legálnu definíciu domáceho násillia. V zmysle uvedenej definície sa za trestný čin domáceho násillia považuje trestný čin, ktorý bol spáchaný násillím alebo hrozbou násillia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencomi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatel'om žije alebo žila v spoločnej domácnosti.

Zaujímavosťou ostáva, že navrhovaná legislatívna zmena sa v nijakom ohľade nedotýka § 65a Trestného zákona, ktorý upravuje tzv. back – end typ trestu domáceho väzenia, to znamená keď dochádza k premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia. Je nelogické, aby trest domáceho väzenia vo forme front – end typu by bolo možné uložiť za zločiny, ale jeho premena zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia v prípade zločinov by už možný nebol, nakoľko trestný zákon v § 65a Trestného zákona používa výlučne pojem prečin. Významným argumentom za zrušenie tohto obmedzenia, aj bez zmeny uskutočnenej vo vzťahu k závažnosti trestného činu je skutočnosť, že nie je dôvod, aby bola vylúčená premena v prípadoch zločinov, ak osoba odsúdená za zločin môže byť podmienčne prepustená. Uvedené platí o to viac, že pri premene sa osoba neocitá na slobode bez obmedzení, ale naďalej podlieha obmedzeniam v podobe pevného denného harmonogramu a elektronického monitorovania.²¹ Možnosťou pri schválení zmeny uloženia trestu domáceho väzenia v trvaní až na štyri roky a taktiež na kategóriu zločinov by bola zhojená momentálne hrozba uloženia nezákonného trestu pri premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, nakoľko v §65a Tr. zák. sú pomerne konkrétne formulované podmienky, kedy môže súd pristúpiť k premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia. Súčasné normatívne znenie citované pod písmenom c) v § 65a ods. 2 Tr. zák, ustanovuje, kedy sa premieňa zvyšok nevykonaného trestu odňatia slobody – v prípade ak zvyšok nevykonaného trestu odňatia slobody nepresahuje tri roky,²² čo predstavuje jednu z podmienok pri premene nepodmienečného trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia. Za súčasnej maximálnej možnej dĺžky uloženia trestu domáceho väzenia ustanovenej v § 53 ods. 1 Trestného zákona – až na dva roky a pri premene trestu podľa znenia § 53 ods. 5 Trestného zákona, kedy dochádza k premene trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia v súlade so zákonom stanoveným pomerom 1:1, výsledkom premeny by bol trest domáceho väzenia vo výmere 3 rokov, čo je mimo maximálnu možnú výmeru trestu domáceho väzenia.

III. ZÁVER

Za najvýznamnejší a neopomenuteľný fakt považujeme skutočnosť, že navrhovaná legislatívna zmena nie je podporená, žiadnym kriminologickým výskumom, čo spôsobuje aj jej slabé stránky a chyby, na ktoré sme poukázali. Tu je možné upriamiť pozornosť, že ani dôvodová správa, ktorá by mala byť vodítkom a reálnym vysvetlením navrhovaných zmien neobsahuje ani len náznak premís a dôvodov, ktoré by viedli k navrhovaným zmenám. Ak aj obsahuje nejaké ekonomické a iné ukazovatele, máme za to, že sa nijakým relevantným spôsobom nevysporiadala s dôvodmi možnosti ukladania trestu domáceho väzenia aj za kategóriu trestných činov – zločinov, a z toho dôvodu je možné ju označiť za „ľubovôľu“. V prípade existencie kriminologického inštitútu, po zavedení elektronického monitoringu²³ by mal byť výskum zameraný na využitie kapacity, nastavenia a spolupráce zainteresovaných subjektov a najmä identifikácie jeho slabých miest a zmysluplného rozširovania možnosti jeho využitia v Slovenskej republike, čím by bola podporená aj možnosť rozširovania ukladania alternatívnych trestov, vzhľadom k tomu, že za relevantné ukazovatele, nie je

²¹ BELEŠ, A.: Problematika premien trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, In: Trestné sankcie: Progresívne trendy vo výkone trestných sankcií, Zborník príspevkov z 13. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016, ISBN: 978-80-7160-437-2.

²² Bližšie pozri § 65a ods. 2 písm.) c Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. v platnom znení.

²³ Prijatie zákona č. 75/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene doplnení niektorých zákonov bolo výsledkom projektu ESMO, ktorého realizácia sa začala 28. apríla 2014 pod záštitou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

možné považovať počty ukladaných trestov. Bolo by potrebné taktiež zamerať sa na štatistické ukazovatele vedúce k záverom, u akých páchatel'ov a pri akom druhu trestnej činnosti je naozaj trest domáceho väzenia možné považovať za efektívny a plniaci svoj účel. Ďalej by bolo potrebné zamerať sa na prácu probačných a mediačných úradníkov, ktorí zohrávajú významnú úlohu pri ukladaní alternatívnych trestov, najmä trestu domáceho väzenia. Ich činnosť, ktorá vyúsťuje do vypracovania správy pre súd, totiž smeruje ku zisteniu dôležitých okolností pre uloženie tohto druhu trestu, to znamená aktuálnych bytových a sociálnych pomerov páchatel'a, prípadne ďalších okolností, ktoré majú na prípadné uloženie trestu domáceho väzenia podstatný vplyv. Tieto kriminologické výskumy, by v konečnom dôsledku mohli priniesť závery, ktoré by nepotrebovali žiadnu zmenu zákona a rozširovania možností kontroly technickými prostriedkami a tým ukladania alternatívnych trestov bez relevantných záverov, avšak ukázali by potrebu posilnenia pozícií probačnej služby, ktorá je v súčasnosti na veľmi nízkej úrovni.²⁴

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Kriminalita, kriminologický ústav, alternatívne tresty, trest domáceho väzenia

KEY WORDS

Criminality, criminological institute, alternative punishments, home arrest

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. JELÍNEK, J.: Současná trestní politika – co je nejdůležitější ? In: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu; PRAHA; LEGES; 2012.
2. KARABEC, Z. Poznámky k trestní politice; Kriminalistika; 2012; č. 1.
3. MADLIAK, J.: Kriminológia; Košice; ATOM COMPUTERS – Košice; 1998.
4. MUSIL, J.: Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. Trestní právo; 1/1998.
5. CEJP. M.: Úloha kriminologického výzkumu při koncipování kriminální politiky. In: Kriminológia ako súčasť trestnej politiky : pocta prof. PhDr. Květoňovi Holcroví, DrSc. k 80. narodeninám. – Vydání první. – Praha : Leges, 2018. s. 22, ISBN 978-80-7502-279-0.
6. ROMŽA, S. a kol. 2018. *Alternatívne spôsoby výkonu trestov*. Košice : Šafárik Press UPJŠ v Košiciach, 2018, 170 s., ISBN 978 – 80- 8152 – 653 – 4.
7. KARABEC, Z., 2003: Jaká je budoucnost trestní justice? Trestní právo, č. 3, s. 2-4 (prvá časť)a č. 4, s. 9-16 (druhá časť).
8. KLATIK, J : Posilnenie ochrany obetí domáceho násillia elektronickým monitoringom osôb. In: Kriminologické možnosti riešenia domáceho násillia. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, ISBN 978-80-8168-708-2.
9. Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 2027/17.
10. Beleš, A.,: Problematika premien trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, In: Trestné sankcie: Progresívne trendy vo výkone trestných sankcií, Zborník príspevkov z 13. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016, ISBN 978-80-7160-437-2.

²⁴ Tu však narážame na ďalšie aplikačné problémy a to personálneho charakteru, nakoľko v súčasnosti pôsobí na poste probačného a mediačného úradníka na jednotlivých súdoch v rámci Slovenskej republiky len 98 osôb.

11. Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
12. Ústava č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
13. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
14. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
15. zákon č. 75/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene doplnení niektorých zákonov.
16. www.usoud.cz.
17. www.justice.gov.sk.
18. Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov prístupná na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23719/1>.
19. Vlastný materiál k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov dostupný na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23719/1>.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Veronika Tóthová, PhD.

Odborný asistent, Katedra trestného práva

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika

Kováčska 30, 040 01 Košice

e-mail: veronika.perdukova@upjs.sk

Telefón: 055/234 4146